

Vägval invandring

Skånsk arbetsmarknad i förändring

Mats Persson

rapport

Vägval invandring

Skånsk arbetsmarknad i förändring

Av Mats Persson, doktorand på Ekonomihögskolan, Lunds universitet
och vice förbundsordförande i Liberala Ungdomsförbundet.

TIMBRO

Timbro Syd, Mars 2006

ISBN 91-7566-612-X

Timbro, Box 5234, 102 45 Stockholm

tel 08-587 898 00, fax 08-587 898 55

info@timbro.se, www.timbro.se

Innehåll

Inledning (3)

Problemformulering (5)

Fakta (7)

Arbetskraftsinvandringens drivkrafter (7)

Liberaler och fackföreningar (8)

Arbetskraftsinvandring som hot (9)

Lagstiftningen går fackets väg (10)

Det skånska exemplet (11)

Det skånska exemplet – jordbruket (11)

Det skånska exemplet – byggbranschen (12)

Det skånska exemplet –kollektivavtal och ackordslön (13)

Analys (15)

Fackföreningsrörelsen på fel fot (15)

Den korporativistiska staten (15)

Retoriska förvrängningar (16)

Feltänkt (17)

I Don Quijotes anda (18)

Fackföreningsrörelsen på irrvägar (19)

Vägval invandring (20)

Till sist (21)

Referenser (22)

Noter (24)

Inledning

Svensk arbetsmarknad är utsatt för stark förändring. Ett av de tydligaste tecknen ser vi på den skånska arbetsmarknaden och villkoren där för utländsk arbetskraft. Under ett par års tid har skånska fackförbund besökt arbetsplatser och krävt arbetstillstånd och pass av utländsk arbetskraft. Bulvanföretag har försökt kringgå kollektivavtalen och arbetsgivare har förbjudits att ta hit utländsk arbetskraft. Detta gav upphov till stor uppståndelse, och i valrörelsen 2002 blev arbetskraftsinvandringen en huvudfråga. Våren 2004 präglades av diskussionen om övergångsregler för de nya EU-medborgarna och risken för "social turism" när gränserna till det nya EU skulle öppnas i maj 2004. Valet till Europaparlamentet någon månad senare dominerades av diskussionen om det så kallade tjänstedirektivet, och under det senaste året har konflikten kring det lettiska byggföretaget som kontrakterats för ett skolbygge i Vaxholm (Vaxholmskonflikten) rönt stor uppmärksamhet.

Det finns ett vägval. Det är ett vägval mellan att välkomna de människor som kommer hit för att arbeta eller att kämpa emot med alla till buds stående medel och lite till. Det ena valet betyder att fokus läggs på att förändra våra system och värderingar så att invandringen kan ge det mervärde den har potential till. Det andra valet betyder att människor från andra länder ses som ett hot mot existerande system och värderingar. I någon mening illustrerar detta en klassisk konflikt om ekonomisk öppenhet och vems intressen som ska tillgodoses.

Det är denna konflikt vi ser på skånsk och svensk arbetsmarknad. Bakom en dimridå av retorik ryms en verklighet där fackförbund står i vägen för en friare arbetskraftsinvandring. När bilden klarnar ser vi att de inte tar hänsyn till det de säger sig värna om, ignorerar problem med brist på arbetskraft och använder allt tvivelaktigare metoder för att uppnå sina syften.

Syftet med rapporten är att lyfta fram denna bild och visa hur den fått fäste i hela samhällsdebatten och till slut hör hos regeringen. Rapporten visar hur seriösa företag sätts i blockad för att de inte tecknar kollektivavtal på det sätt som fackförbunden kräver. Den visar också hur skånska fackförbund genom retoriska förvrängningar av arbetskraftsinvandringens effekter har lyckats påverka hela fackföreningsrörelsen och sedermera den socialdemokratiska regeringens politik i samband med östutvidgningen den 1 maj 2004.

Ett annat syfte är att peka på att fackföreningar har rationella skäl till att bejaka arbetskraftsinvandring och att motståndet mot arbetskraftsinvandring i själva verket är en kamp mot väderkvarnar i Don Quijotes anda och för att unket egenintresse bestämmer agerandet.

Även om fackförbundens vilja att begränsa arbetskraftsinvandringen inte är något nytt, har den ökade rörligheten för människor och tjänster gjort motståndet mot arbetskraftsinvandring allt mer problematiskt. Konkurrensen är mer påtaglig och sker rent fysiskt inom landets egna gränser. Öppenhet hamnar i skymundan när konkurrensen uppenbarar sig för grupper som tidigare inte drabbats. Det är därför ingen slump att det är fackförbund som tidigare varit isolerade från konkurrens som står i vägen och inte fackförbund i industrier som alltid varit konkurrenskraftiga.

Delar av fackföreningsrörelsen har slagit in på en väg som andas protektionism och konflikt. Den fackföreningsrörelse som tidigare stått bakom ekonomisk öppenhet är plötsligt inte intresserad av att lösa framtidens utmaningar i samförstånd, utan väljer konfrontation och vulgärretorik för att vinna påverkan mot lagstiftaren. Det är djupt anmärkningsvärt och det antyder att framtidens stora konflikt handlar om öppna gränser i en allt mer globaliserad värld.

Mats Persson

Problemformulering

Det är viktigt att göra en distinktion mellan flyktingar och arbetskraftsinvandrare, inte minst för att människor omedvetet (eller medvetet) blandar ihop begreppen.

Flyktingpolitiken syftar till att ge människor en fristad från förtryck eller förföljelse, med målsättningen att de ska återvända till ursprungslandet. Individen står under sin tid i Sverige inte nödvändigtvis till arbetsmarknadens förfogande, eftersom hon har för avsikt att återvända till sitt hemland när situationen så medger. Inträde på arbetsmarknaden sker först när individen erhåller permanent uppehållstillstånd, mot bakgrund av att situationen i hemlandet på längre sikt bedöms vara ohållbar.

Invandringspolitiken är förhållningssättet till dem som kommer hit för att arbeta. Denna migration sker frivilligt och de invandrade har inte nödvändigtvis någon avsikt att flytta tillbaka till sina ursprungsländer.¹ Det är denna form av invandring som behandlas här.

Invändningar mot arbetskraftsinvandring kommer inte sällan från främlingsfientliga krafter. Dessa kommer inte att beröras i rapporten – de har ingenting att göra med utvecklingen på den skånska arbetsmarknaden. Jag vill dock särskilt poängtera att bland de aktörer jag beskriver är det inte främlingsfientlighet som är skälet till att de försöker begränsa arbetskraftsinvandring.

Fackföreningsrörelsen är heterogen. Det innebär att de fackförbund som här beskrivs inte kan betraktas som företrädare för en samstämmig linje utan är exempel på en av flera vägar. Samtidigt är det viktigt att poängtera att de aktuella fackförbunden manifesterar en utveckling som bryter mot en linje som under lång tid präglade stora delar av den svenska fackföreningsrörelsen.

Arbetskraftsinvandring betraktas antingen som ett problem eller som en välsignelse, beroende på vem man lyssnar på. Det är inte alltid enkelt att skilja mellan myt och verklighet. Vad är egentligen själva vitsen med arbetskraftsinvandring och fri rörlighet inom EU? Vilka invändningar framförs mot arbetskraftsinvandring och fri rörlighet inom EU i samhällsdebatten?

I inledningen beskrevs hur skånska fackförbund sysslar med myndighetsutövning genom att kräva pass och arbetstillstånd av utländsk arbetskraft, hur företag kritiseras för lönedumpning trots att de har kollektivavtal och hur delar av Saltsjöbadsandan satts ur spel. Rapporten utgår från följande frågeställningar:

- ⇒ Vad är agerandet en produkt av och vilka motiv ligger bakom?
- ⇒ Är fackförbundens agerande rationellt?
- ⇒ På vilket sätt kom agerandet från skånska fackförbund att ge avtryck i regeringens politik?

Genom att fokusera på dessa frågor framträder bilden av en fackföreningsrörelse som tagit steg i fel riktning. Det ger en bild av en arbetsmarknad i omdaning i en föränderlig tid. Vi kan analysera fackförbundens argument och få en uppfattning om på vilket sätt agerandet skiljer sig från det som är tänkt att vara fackföreningsrörelsens roll på arbetsmarknaden. Förståelsen för motiven bakom förhållningssättet mot den rörliga arbetskraften gör det möjligt att sätta in Byggnadsarbetareförbundets Hennes & Mauritz-inspirerade kampanj i ett större sammanhang, med effekt på den socialdemokratiska regeringens krav på övergångsregler för arbetssökande från de nya EU-länderna. Begreppet *social turism* fick genom Byggnads kampanj ett ansikte – om än i termer av en halvnaken byggnadsarbetare.

Fakta

Arbetskraftsinvandringens drivkrafter

En av de centrala frågorna i samhällsdebatten under de senaste åren har varit frågan om globalisering. Samtidigt kan vi konstatera att såväl kritiken och försvaret kring den pågående globaliseringen i huvudsak gällt varor och kapital, för någon globalisering när det gäller människor och rörlighet över gränserna existerar inte i verklig mening. Den fria rörligheten inom EU – som tillåter EU-medborgare att röra och bosätta sig helt fritt – gäller inte andra.² För den marockanska bagare som vill flytta till Sverige är gränsen stängd, såvida han inte likt brassen Alfonso lyckas dribbla sig in i Malmö FF:s startelva, eller får en forskartjänst på Lunds Universitet.

Så har dock inte alltid varit fallet. Med drivkraften att finna ett bättre liv har människor alltid flyttat på sig, om än i olika omfattning genom historien. Under perioden från mitten av 1800-talet till första världskriget 1914 var gränserna öppna (regeringarna utövade ingen kontroll) och närmare 60 miljoner människor lämnade Europa under perioden fram till sekelskiftet. Efter de två världskrigen, som hade inneburit stängda gränser, uppkom ett akut behov av arbetskraft, och flera europeiska länder – däribland Sverige – kom att aktivt rekrytera arbetskraft utifrån. Mellan 1950 och 1967 uppgick invandringen till Sverige till ca 530 000, varav 95 procent var arbetskraftsinvandrare och deras anhöriga. När Sverige och Europa drabbades av ekonomisk recession under 1970-talet stängdes gränserna för arbetskraft och sedan dess har invandringen till Sverige och stora delar av Europa dominerats av flyktinginvandring.³ Detta utgjorde en brytpunkt mot den konsensus som tidigare funnits om Sverige som ett öppet land.

Arbetskraftsinvandring möjliggör för enskilda individer att förverkliga livsmål genom att exempelvis höja sina löner och få drägligare arbetsvillkor. Historiskt sett har invandringen fört med sig nya impulser och ambitioner som berikat samhällsutvecklingen. Invandringen är en ingrediens i skapandet av en starkare och konkurrenskraftigare ekonomi, eftersom den möjliggör större specialisering på arbetsmarknaden, tillsätter uppkomna vakanser (lediga arbeten) och genom att invandrare i egenskap av konsumenter vidgar storleken på den inhemska marknaden. I strikt samhällsekonomiskt perspektiv brukar det lyftas fram att invandrare har en positiv inverkan på statsfinanserna eftersom de kommer hit i arbetsför ålder med en utbildning som är finansierad i annat land. Rörligheten över gränserna innebär också ett bättre utnyttjande av respektive lands komparativa fördelar, eftersom arbetskraften rör sig till sektorer som absorberar deras humankapital.⁴ Effekten på de komparativa fördelarna i kombination med att invandrare behåller banden till sina ursprungsländer förstärker handeln mellan mottagar- och sändarlandet. Sammantaget leder detta till ett bättre användande

av resurserna (effektivare resursallokering). För sändarlandet stiger lönerna på sikt, eftersom arbetsutbudet minskar.

I länder med demografiska obalanser, såsom Sverige, har invandringen en tendens att minska generationsklyftan eftersom invandrargruppen är betydligt yngre än befolkningsgenomsnittet. Under perioden 1999–2030 bör 27 000 personer årligen invandra för att hela landet ska kunna leva.⁵ Värst är utvecklingen i offentlig sektor, som skulle behöva ett tillskott av 130 000 anställda med oförändrad ambitionsnivå.⁶

Liberaler och fackföreningar

I samhällsdebatten kan man få intrycket att liberaler per definition är negativt inställda till fackföreningar. Men det är att göra det enkelt för sig. Historiskt har det inte funnits någon motsats mellan en aktiv fackföreningsrörelse och liberalismens betonande av kvinnlig frigörelse, allmän rösträtt, arbetarskydd och frihandel. Att agera kollektivt kunde i detta sammanhang i stället ses som en del av en större medborgerlig frihet. Med Saltsjöbadsavtalet 1938 fastställdes en ordning på den svenska arbetsmarknaden som innebar att staten inte intervenerade på arbetsmarknaden (till exempel i lönebildningen eller vid konflikter) och grunden lades till en samförståndsanda kring behovet av samarbete och strukturrationalisering för att generera ekonomisk tillväxt.⁷

I denna process var liberaler drivande. Med Nils Elvanders ord:

*Liberalismens roll för etableringen av världens starkaste fackföreningsrörelse har varit starkt underskattad. Liberaler bidrog starkt till att Sverige hade en begränsad och mild arbetsrätt och att staten förhöll sig neutral i konflikter på arbetsmarknaden.*⁸

Och med Svante Nycanders:

*Saltsjöbadsavtalet var en del av den liberala visionen av hur arbetsmarknaden borde fungera; samarbete i stället för klasskamp, stabila kollektivavtal och obligatorisk skiljedom i rättstvister enligt den lag en liberal regering drivit genom 1928.*⁹

Historiskt har den svenska fackföreningsrörelsen varit positiv till en öppen ekonomi med stark konkurrens och accepterat att strukturomvandling leder till utflyttning av jobb. Under efterkrigstidens första del gällde detta också synen på arbetskraftsinvandring. Under 1970-talet skedde en radikaliserings som bidrog till att LO och TCO drev fram krav på lagstiftning som skulle stärka de anställdas inflytande över arbetsmiljö, anställningstrygghet och företagens beslutsfattande. Frågor som tidigare hade hantlerats i avtal lyftes över till den lagstiftande makten (Åmanlagarna).

Inställningen till den liberala invandringspolitiken förändrades också. Som svar på kritik från LO utarbetades ett nytt förslag i slutet av 1960-talet med krav på att utomnordiska medborgare skulle ha arbete och bostad vid inresan till Sverige. Arbetstill-

stånd utfärdades av Arbetsmarknadsstyrelsen (AMS) i samråd med arbetsmarknadens parter där fackföreningarnas yttranden över ansökningar blev allt mer negativa. AMS gick i de flesta fall på samma linje och från och med mitten av 1970-talet stängdes gränserna mer eller mindre för arbetskraftsinvandrare.

Arbetskraftsinvandring som hot

Motståndet mot arbetskraftsinvandring beror på att den ses som ett hot. Flera invändningar framförs i debatten.

- *Arbetskraften ska inte säljas till ett lägre pris.* (Dan Andersson, LO:s chefsekonom, i *SIF-tidningen* 7 oktober 2003.)

Argumentet ger ett trovärdigt intryck. Invandringen konkurrerar om arbeten som i avsaknad av invandring skulle ha kommit den inhemska arbetskraften till del, med konsekvensen att lönerna sjunker eller att arbetslösheten tar fart.

Sanningen är emellertid mer komplicerad än så. Invandrare är nämligen både konsumenter och producenter och ökar således den totala efterfrågan i ekonomin. Till viss del utför man arbete på de inhemska arbetarnas bekostnad. Skånska fruktodlingar domineras av utländska plockare trots att arbetsförmedlingarna har människor som står till arbetsmarknadens förfogande. Men utan invandrarna skulle frukten troligen ruttna.

En viktig aspekt i sammanhanget gäller om invandrarna utgör substitut eller komplement till den inhemska arbetsstyrkan. Utgör de komplement till arbetskraften kan invandringen göra industrier konkurrenskraftiga som annars hade fått lägga ner sin verksamhet. Säsongsarbetande från Östeuropa är ett sådant exempel – de tar arbeten som annars inte skulle bli gjorda eller utförda mot svart betalning.

- *Invandringen ger upphov till Brain Drain, eftersom högutbildade har högre tendens att emigrera och på så sätt kommer fattiga länder att dräneras på individer som kan bygga upp länderna.* (Regeringens proposition 2002/03:122, ”Gemensamt ansvar – svensk politik för global utveckling”.)

Människor som kommer hit och tjänar pengar sänder ofta hem delar av sin inkomst till släkt och vänner. Det är troligen en effektivare resursöverföring än den som sker genom dagens bistånd. Dessutom finns det, liksom för svenskar som söker lyckan utomlands, en tendens till återvändande. Utvandringen kan gynna utvandringslandet genom så kallad *brain circulation* – att utvandringen sker när det råder överskott på en viss typ av arbetskraft som sedan återvänder när efterfrågan finns i hemlandet, och då med ökat humankapital.¹¹ Sådant är mönstret till exempel för polska läkare som arbetar i Sverige.¹²

• *Det står i dag stora grupper utanför arbetsmarknaden, i storstadsregionerna bland annat stora invandrargrupper. Dessa grupper måste först beredas arbete innan vi skall börja tala om arbetskraftsinvandring.* (Tord Persson, ordförande Byggnads Lund och Ingemar Kvistenberg, ordförande i Byggnads Helsingborg i *Helsingborgs Dagblad* 4 augusti 2003.)

I uttalandet jämför man äpplen och päron. Byggnadsföreträdarna förutser sysselsättningssituationen för arbetskraftsinvandrare på basis av hur flyktinginvandrare har det på arbetsmarknaden. En historisk tillbakablick ger vid handen att när invandrargruppen dominerades av arbetskraftsinvandrare (fram till mitten av 1970-talet) hade utrikes födda högre sysselsättning än infödda.¹³

Argumentet försvagas av den svenska arbetsmarknadens ständiga flaskhalsar – att man inte kan få arbetskraft med rätt kompetens trots att det generellt finns god tillgång på arbetskraft.¹⁴ Det medför att det kan finnas behov av invandring, eftersom den befintliga arbetskraften av någon anledning (till exempel fel kompetens) inte kan ta de arbeten som erbjuds. Kritiken, som i förstone framstår som rimlig, är inte med säkerhet relevant utan beror av en rad omständigheter. Det är alltså inte givet att arbetskraftsinvandringen ger lägre löner. En titt på lagstiftningen bekräftar samma bild.

Lagstiftningen går fackets väg

Vid en genomgång av gällande lagstiftning framkommer en bild som får argumenten mot invandring att framstå som tagna ur luften. Lagstiftningen försvårar nämligen en omfattande invandring och lönedumpning. Enligt de nuvarande reglerna för arbetskraftsinvandring utanför EU/EES-området krävs att en person kan visa giltigt anställningskontrakt med en arbetsgivare i Sverige, att bostad är ordnad på förhand och att ingen som bor i Sverige eller EU/EES har sökt den utannonserade tjänsten.¹⁵ Dessutom finns krav om minimilön.¹⁶ Om dessa krav är uppfyllda beviljas uppehållstillstånd av Migrationsverket i 3 – 48 månader. Det svenska kollektivavtalssystemet har bestämmelser som begränsar möjligheten till underbjudning.¹⁷ Således är det tillräckligt att en anställd, genom fackliga företrädare, kräver kollektivavtal för att företagen ska tvingas att betala avtalsmässiga löner.

Det skånska exemplet

Det skånska exemplet – jordbruket

Skåne är en region med kraftigare invandring än andra delar av Sverige. Av 7 100 säsongsarbetstillstånd under 2001 stod Skåne, Blekinge och Kalmar för mer än hälften, 4 700 tillstånd.¹⁸ För 2003 fastställde länsarbetsnämnden i Skåne kvoten för säsongsarbetstillstånd till 2 980 tillstånd. Men behovet är större än så. I *Sydsvenska Dagbladet* framträder betodlaren Glenn Oredsson. Precis som många andra svenska bönder har han under en längre tid haft problem med att få arbetskraft till sina åkrar. De som arbetar där anser helt enkelt att det är tungt, smutsigt och att den kollektivavtalsgaranterade lönen på 80 kronor i timmen är för dålig. Arbetsförmedlingen kunde inte garantera arbetskraft för de två veckorna då han behövde hjälp.

Även om någon anmäler sig på värdkanten är det inte säkert de dyker upp när det är dags. Då står jag där med mina betor. Tar ogräset över blir det inget att skörda. Och det är mycket pengar som står på spel för mig. (Glenn Oredsson i Sydsvenska Dagbladet 25 juni 2003.)

Oredsson försökte i stället ta hit arbetskraft från Litauen. Han vände sig till länsarbetsnämnden för att få säsongsarbetstillstånd. Eftersom kvoten redan var uppfylld fick han nej.

Säsongskvoten gäller bara vissa lantarbetare, meddelade handläggaren. Bär, frukt och grönsaker kan man få hjälp med. Men inte betor.

Men tillfällig brist då, tänkte Glenn Oredsson. Det måste det väl ändå vara när man inte kan få svenskar till betfälten.

Han kontaktade fyra grannbönder i samma knipa. De enade sig om att gemensamt försöka få femton litauer till Hässleholm för att arbeta två veckor på var och en av gårdarna, sammanlagt tio veckor. Det skulle göra det lönt att bekosta resan från Litauen till Sverige. Än en gång sade myndigheterna nej.

Arbetstillstånd för "tillfällig brist" gäller bara en arbetsgivare. Inte flera.

– Om man ger till tillstånd för tillfällig brist får arbetskraften inte byta arbetsgivare. Sådant är regelverket och det är det vi rättar oss efter, säger Eva Andersson, på arbetsförmedlingens utlandsavdelning där ansökningarna handläggs.

Nobben igen, alltså.

– Jag förstår inte varför det ska vara så här byråkratiskt. Vad ska odlare göra när vi inte kan få arbetskraft? Risker att myndigheterna gynnar en massa skumma figurer som tar hit svart-

arbetare. Om inte myndigheterna hade krånglat hade vi tagit hit litauer och gett dem 80 kronor i timmen, helt enligt avtal.

(Utdrag ur artikeln ”Myndigheterna hindrade lagligt arbete” i *Sydsvenska Dagbladet* den 25 juni 2003.)

Skåne sticker ut gentemot övriga landet, det snåriga regelverket till trots. Vi ser en arbetsmarknad med fruktodlingar stadd i omvandling, där invandrare kraftigt dominerar arbetskraftens sammansättning. Därför besökte Kommunal i Skåne (som organiserar lantarbetare) under andra halvan av 2003 arbetsplatser för att där kontrollera löneläget, driva in löner och utfärda skadeståndskrav mot de arbetsgivare som inte betalade tillräckligt höga löner.¹⁹

Inför EU-utvidgningen befarade de skånska facken att en strid ström av utländsk arbetskraft skulle komma till Sverige. *Problemen märks först i Skåne och därför driver vi kraven så hårt.* (Claes Bloch, LO-distriktets ordförande i *Sydsvenska Dagbladet* den 18 oktober 2003.)

Det skånska exemplet – byggbranschen

Förändringens vindar blåser även i byggbranschen. De senaste åren har byggnadsbranschen, som tidigare varit helt frikopplad från internationell konkurrens, förändrats i grunden. Etablerade byggföretag hämtar arbetskraft från Polen och Baltikum, och nya konkurrenter i form av bulvanföretag slåss om byggprojekt som tidigare varit vikta för de etablerade aktörerna. Det här är något annat än den tid då hela industrier kunde försvinna från Sverige utan att solidariteten behövdes sättas på prov. Till skillnad från många andra som utsätts för den stenhårda internationella konkurrensen möter byggnadsarbetarna nämligen konkurrensen på egen mark.

Som en respons på de senaste årens utveckling genomförde Byggnads i Skåne under det senare halvåret 2003 en kartläggning av förekomsten av utländsk arbetskraft på arbetsplatser. Man uppskattade att 1 200 utländska byggnadsarbetare jobbade illegalt där till ett värde av 1,2 miljarder kronor per år.²⁰

Fackföreningarna har alltså förvandlats till passpoliser och myndighetsutövare. Ågerandet utgör en skarp kontrast till synen att rättsamhället bygger på att domstolar – inte intressegrupper – beslutar om åtgärder för att upprätthålla ingångna avtal. Denna form av myndighetsutövning medförde att Diskrimineringsombudsmannen (DO) riktade skarp kritik mot Byggnadsfacket i Skåne och genomförde en tillsyn. DO kallade Byggnads till samtal eftersom det var oklart vilken grund de hade för sitt ågerande, och framförde att Byggnads i sin roll som skyddsombud har rätt att kontrollera det som gäller arbetarskydd, men att det är gränspolis eller skattemyndigheten som ska kontrollera arbetstillstånd och pass. Dessutom konstaterades att Byggnads inte uppfyllde lagens krav på åtgärder mot etnisk diskriminering i arbetslivet.²¹

Den huvudsakliga kritiken från Byggnads har riktats mot de så kallade bulvanföretagen, som använder f-skattedelregistrerad arbetskraft som på så sätt inte är bundna av kollektivavtal. Metoderna för att bekämpa dessa har kommit att bli allt mer desperata. I kampen mot bulvanföretagen skickade Byggnads under 2004 ut varningsbrev till alla skåningar som sökte bygglov.

Information för dig som har för avsikt att få utfört byggnadsarbete. Den som använder oseriös arbetskraft riskerar både att bli skadeståndsskyldig, att själv få betala undanhållen moms och skatt och dessutom dömas till böter av domstol, hävdar facket.²²

Även bulvanföretagen skickade under sommaren 2004 brev till dem som ansökt om bygglov. ”Utländska byggtreprenörer till er tjänst”, stod det i brevet.

De som fick breven upplevde både att de blev hotade av facket och att de hemsöktes av företag de inte självmant kontaktat.²³

Det skånska exemplet – kollektivavtal och ackordslön

Men Byggnads kritik har också riktats mot de etablerade byggföretagen. Då gäller kritiken inte kollektivavtalen som sådana, eftersom de etablerade byggföretagen omfattas av dessa, utan vilken lönenivå inom kollektivavtalets gränser som ska gälla. När de första spadtagen togs i bygget av Citytunneln i Malmö i augusti 2005 blossade det upp en het debatt mellan NCC och Byggnads angående 40 polska arbetare.²⁴ NCC hävdade att det var brist på svenska byggnadsarbetare, i synnerhet i Malmöområdet, och att de hade sökt arbetskraft i hela Sverige. Byggnads accepterade inte den förklaringen utan såg det som ett ”hårt slag mot Byggnads medlemmar”. Som medlem i arbetsgivarorganisationen Sveriges Byggindustrier följer NCC kollektivavtalen och betalar minimilönen på 109 kr i timmen. ”Det handlar om att dumpa löner”, svarade Byggnads ombudsman i Malmö, Christer Olsson. Den genomsnittliga ackordslönen för byggnadsarbetare i Sverige uppgår nämligen till 155 kr i timmen. Att Byggnads ifrågasätter rimligheten att ta in utländsk arbetskraft framför deras medlemmar är inte särskilt förvånande. Det förväntar vi oss av en intressegrupp. Men att Byggnads ifrågasätter en av grundstenarna på den svenska arbetsmarknaden, att arbetsmarknadens parter förhandlar fram löner inom ramen för kollektivavtalen, är något nytt.²⁵

Under de senaste åren har ett tjugotal företag satts i blockad av Byggnadsarbetareförbundet. Även här sticker Skåne ut, inte minst därför att fenomenet med den utländska konkurrensen uppenbarar sig först här. Blockaderna riktas också mot de arbetsgivare och anställda som i en ömsesidig överenskommelse väljer bort kollektivavtal till förmån för individuella löner. Då handlar det inte nödvändigtvis om utländsk arbetskraft.

När Mipa Bygg, med säte i Höllviken, vägrade teckna kollektivavtal för sina anställda sattes de i blockad av Byggnads i Lund. *Rena maffiametoderna. Så vitt jag vet har vi av-*

talsfrihet i det här landet. De kan inte tvinga oss till något avtal. (Per-Ola Månsson, ägare av Mipa Bygg i Sydsvenska Dagbladet 8 april 2005.)

Företaget bygger just nu en villa i Svarte utanför Ystad med hjälp av sina fyra anställda. 'Vi har inga problem med dem. De har avtalsenliga löner och bra anställningsvillkor och vill helt enkelt inte vara med i facket. Mipa är ett litet företag med små marginaler. Vi ägare är själva med och snickrar. Det finns ingen anledning att betala tusentals kronor till Byggnads när alla är nöjda', säger Per-Ola Månsson.

Enligt Byggnads handlar det om principer. 'Vår målsättning är en reglerad arbetsmarknad', säger Rasmus Nilsson, ombudsman vid Byggnads i Lund.

(Utdrag ur artikeln "Byggare tar strid med Byggnads" i Sydsvenska Dagbladet 8 april 2005.)

Ett avtal innebär att Byggnads har rätt till ett särskilt granskningsarvode (1,5 procent av inkomsten) för att kontrollera att medlemmarna fått rätt lön.²⁶ Det är detta arvode som ägaren Per-Ola Månsson inte är beredd att betala. Och trots att byggnadsarbetarna inte vill gå med i facket sätts företaget i blockad.

En annan grund till konflikt är arbetets organisering – ackordslön kontra månadslön. Byggnads hävdar konsekvent vikten av ackordslön, vilket dessutom ger dem rätt att ta ut ett särskilt mättningsarvode på 2 procent av lönen. I december 2004 varslade Trelleborgsföretaget Entreprenadgruppen i Skåne AB sina arton anställda om uppsägning sedan företaget satts i blockad av Byggnads. Blockaden innebar nämligen att företaget tvingades bryta kontrakt med kunder. Trots att arbetsgivaren och arbetstagarna var överens om att månadslön var att föredra krävde Byggnads ackordslöner, och till slut satte de företaget i blockad.²⁷

Analys

Fackföreningsrörelsen på fel fot

I den svenska modellen – med avtal i stället för lagstiftning – är fackföreningar en maktfaktor, eftersom den sluter branschvisa avtal som berör alla i branschen, även dem som inte är medlemmar i något fackförbund. Det betyder att modellen förutsätter att parterna tar icke-medlemmars intressen i beaktande. Då kan inte fackföreningar ta sig rätten att blockera företag som går med på miniminivåerna i kollektivavtalen. Deras uppgift är att under fredsplikt förhandla fram lönen så högt som det bara är möjligt. Det är inte, vilket exemplet med Citytunneln visar, att ha krav på lönenivån som en förutsättning för avtal.

Händelserna på den skånska arbetsmarknaden är resultatet av att möjligheten för rörlighet över gränser har ökat och att människor i ett antal länder i vår närhet med mycket lägre levnadsstandard har fått tillgång till svensk arbetsmarknad. Facket har uppfattat att deras kartellmakt är hotad och tvingas då agera mot den fria rörligheten. Ibland tar sig detta rent främlingsfientliga uttryck. Det sistnämnda illustreras när Byggnads pressekreterare Monica Swärd i tidningen *Arbetaren* deklarerar att hennes fackförbund inte känner solidaritet med folk som *har konstiga namn och åker hem på helgerna*.²⁸ I sammanhanget är det viktigt att komma ihåg att staten sedan instiftandet av Medbestämmandelagen 1976 inte längre är neutral på arbetsmarknaden. Regler som tidigare fastställdes i avtal regleras numera av lag.

Den korporativistiska staten

Ovanstående utgör ett kännetecken i den korporativistiska staten med socialdemokratiska regeringar där fackföreningsrörelse och stat går hand i hand.

Både socialdemokratin och fackföreningsrörelsen är beroende av varandra för att vara en betydande kraft på längre sikt, både politiskt och fackligt. En försvagad fackföreningsrörelse gör att socialdemokratin blir försvagad och tvärtom. Låt oss se sanningen i vitögat. Facklig-politisk samverkan är, när högtidstalen tystnat, ytterst en fråga om makt och maktutövning.

(Karl-Petter Thorwaldsson, före detta SSU-ordförande, numera ordförande i ABF i *Arbetsgivarens dilemma* från 1995)

Retoriska förvrängningar

Genom att förvränga begreppen och lägga ut retoriska dimridåer har fackförbund försökt få omgivningen att associera arbetskraftsinvandring med fenomen som inte är relevanta i sammanhanget. Byggnads Hennes & Mauritz-inspirerade annonskampanj, där en byggnadsarbetare ligger uppochner med en prislapp hängande från höften, är ett exempel. Officiellt ville man med kampanjen verka för en rättvisare byggbransch, med mindre svartjobb och fuskbyggen.²⁹ Vackert så. Men när mannen i annonsen, Peter Kennerfalk, politisk sekreterare för socialdemokraterna, uttalar sig i Sverige Radio används en helt annan jargong.

Budskapet med kampanjen är att visa på utsatthet för utländska byggnadsarbetare. Du kan göra en parallell till trafficking, det är näst intill samma krafter som ligger bakom ... Vi måste ju se upp när det öppnar upp sig, så att det inte kommer en strid ström av prostituerade från Östeuropa hit. (Peter Kennerfalk i radions P1 den 3 februari 2004).

Det är en oerhörd skillnad mellan trafficking och utländska byggnadsarbetares vistelse i Sverige. Uttrycket är en relativisering av fenomenet trafficking av sällan skådat slag och skvallrar om bristande förståelse av drivkrafterna för utländsk arbetskraft.³⁰ Utländsk arbetskraft utmålas som offer för krafter som sysslar med människosmuggling, och effekterna av EU:s östutvidgning och de öppna gränserna är hutlöst överdrivna. Analysen haltar, de utländska företagare som kommer hit gör det fullt lagligt, medvetet och frivilligt. Är man kritisk mot detta bör man ändra lagen, inte ägna sig åt skrämselfpropaganda.

Byggnads försöker associera öppnare gränser med massimport av prostitution, trots att det torde vara givet att prostitutionsproblemet existerar oavsett om det råder fri rörlighet eller inte. Man kan dessutom med fog hävda motsatsen – stängda gränser innebär att kriminella kan tjäna pengar på människosmuggling och utnyttja skuldsatta människor till olaglig verksamhet.

Ett annat exempel på smutsig retorik ägnar sig LO:s utredare Ingvar Göransson åt med anledning av Internetannonser om billig arbetskraft från Lettland.

I arbetsmarknadens utmarker finns väldigt mycket konstigt. Vi i facken försöker att hålla ordning på det där. Det är som att bära ut sopor, det tar aldrig slut. Men man kan å andra sidan inte sluta bära ut sopor för då blir det bara sopor överallt. (Ingvar Göransson, utredare på LO, i "Gomorrön Sverige" 5 juli 2005).

Liknande retoriska förvrängningar finner man i rapporten *Kartläggning av utländsk arbetskraft* som Byggnadsarbetareförbundet i Skåne presenterade i februari 2004. Flera inslag i utredningen är välkomna; man har informerat utländsk arbetskraft om fackliga rättigheter och man visar på hur bulvanföretag i vissa fall utnyttjar utländsk arbetskraft på ett ytterst tvivelaktigt sätt – där de officiellt är egna företagare med F-skattsedel – men i realiteten verkar som arbetstagare.³¹ Problemet med rapporten är att de

utländska egenföretagarna konsekvent benämns som "illegal arbetskraft" (Byggnads menar att alla utländska egenföretagare borde bli av med F-skattsedeln) och det förs vaga resonemang (utan bevis) kring förekomsten av svarta pengar hos utländsk arbetskraft. Även här ser vi alltså tydliga tecken på hur man använder en retorik som förvränger verkligheten.

Feltänkt

En av slutsatserna i rapporten från Byggnads i Skåne var att Sverige borde införa övergångsregler för de nya EU-länderna så att den fria rörligheten inte gäller dessa EU-medborgare. Den fria rörligheten anses inte vara förenlig med ordning och reda på arbetsmarknaden.

Byggnads vill inte ha flyktiga företag som anställer arbetskraft utan tillräckliga yrkeskunskaper och som är beredda att ta arbete under avtalens lägsta löner. I en sådan osund konkurrens kan många företag vara beredda att fuska. Den utvecklingen är varken löntagarna eller staten betjänt av. Sverige behöver därför övergångsregler på samma sätt som Tyskland och Österrike. (Byggnads reder ut, april 2003.)

Analysen haltar betänkligt. Den enda som vinner på den begränsade rörligheten är den som tjänar pengar på att kringgå begränsningarna. De stängda gränserna innebär att arbetsmarknaden är stängd för utländsk arbetskraft, med undantag för egenföretagare. Bulvanföretagen kan göra rejäla vinster genom att använda med f-skattsedel försedd arbetskraft (arbetstagare) som inte behöver arbeta till avtalsenlig lön. Tvärt emot vad Byggnads anger är denna utveckling en följd av de stängda gränserna. Om gränserna varit öppna hade den utländska arbetskraften haft möjlighet att konkurrera om jobben som arbetstagare till avtalsmässiga löner och haft små ekonomiska incitament att arbeta som egenföretagare i bulvanföretagens regi.

För fackets del borde det vara bättre att människor får komma hit och bli anställda än att invandrarna konkurrerar som f-skattande arbetskraft från förmedlingsföretagen. Och att övergångsregler skulle vara ett sätt att hindra svart arbetskraft är nonsens; svart arbetskraft kommer att finnas oavsett om Sverige har öppna eller stängda gränser.

Lite elakt kan inflikas att det inte är omöjligt att vetskapen om övergångsreglernas bevarande effekt på dagens ordning egentligen är befast inom Byggnads och att dolda motiv bestämmer agendan. Utländsk konkurrens är det sista man vill brottas med. Skälet till att begränsa invandringen är således tungt. Med övergångsregler i ryggen hade man under våren 2004 kunnat gå in i en avtalsrörelse utan att behöva ta hänsyn till utländsk arbetskraft och tydligare kunnat svara mot de krav förbundets medlemmar ställt.

En intressant iakttagelse är att den snedvridna analysen från Byggnads i Skåne har fått fotfäste i hela fackföreningsrörelsen. Tre tunga fackförbundsledare inom LO höll den 19 november 2003 presskonferens i Malmö med anledning av en rapport från Byggnads i Skåne med krav på övergångsregler inför EU-utvidgningen.³² Samma dag satte LO centralt ned foten. Ett tydligare tecken på att Byggnads i Skåne hade fått gehör för sina krav är svårt att tänka sig.

LO:s chefsekonom Dan Andersson menade att övergångsregler var nödvändiga för att motverka lönedumpning. ”Om inget görs får medlemmarna materiella grunder till att vara tveksamma till människor som kommer från andra länder” – ett uttryck för att stödet bland LO-medlemmar för östutvidgningen hänger på en skör tråd.

Två dagar senare, den 21 november, förklarade sig statsminister Göran Persson plötsligt intresserad av undantag för de nya medlemsstaterna.³³ Efter hand justerades retoriken och senare framför han sin oro över östutvidgningen på följande sätt:

De kommer att utnyttja vår välfärd, sådan social turism kommer jag inte att acceptera. (Göran Persson, 28 januari 2004 i Sveriges Radio angående polacker och östutvidgningen den 1 maj.)

Den sociala turisten är en människa som kommer till Sverige för att leva på bidrag och ta del av de svenska sociala skyddsnetten. Vi minns alla farhågorna om letter, slovakier och polacker som skulle komma hit och knapra till sig socialbidrag och sjukpenning. Oron grundade sig på att invandrarna skulle komma hit och ta våra jobb till lägre löner och leva på bidrag. Det är alltså fel när invandrare arbetar och fel när de inte gör det. Så länge man bor på fel sida av gränsen är man helt enkelt inte välkommen.

I Don Quijotes anda

Som framgår i avsnittet ”Lagstiftningen går fackets väg” är det inte möjligt med underbjudning på den svenska arbetsmarknaden. Därför är fackföreningsrörelsens inställning nästan löjeväckande, man slåss mot väderkvarnar i Don Quijotes anda.

LO säger nej till oreglerad arbetskraftsinvandring där människor som kommer hit tvingas att acceptera de villkor som olika arbetsgivare för tillfället kan erbjuda utan hänsyn till kollektivavtal. (Pressmeddelande från LO 14 juni 2002.)

Den naturliga följdfrågan blir givetvis vem det är LO argumenterar emot? Lagen är bevisligen på arbetstagarens sida och omöjliggör det man varnar för. Ett antal frågor inställer sig. Vilken arbetstagare går med på att arbeta till lägre lön än den hon via lagen har rätt till? Det system med kollektivavtal som minimilönegrundande, där LO själv är central aktör, utmålas som otillräckligt. Menar fackförbunden att de själva som organisationer inte klarar att upprätthålla kollektivavtalssystemet?

Lagstiftningen är alltså i själva verket väl anpassad till att undvika det LO målar upp som en hotbild. Låt oss stanna upp och betrakta fackföreningar som en intressegrupp som värnar om sina medlemmar framför annat och därför vill begränsa invandringen. Mot den bakgrunden tycks lagstiftningen underlätta för medlemmar att få igenom sina lönekrav. Attityden till människor utanför EU/EES-området ger en indikation på att konkurrensen om arbetskraft kraftigt begränsas. För fackföreningen är det att föredra eftersom de därmed kan flytta fram sina positioner och i mindre utsträckning behöver ta hänsyn till utländsk konkurrens. Paradoxalt nog kan de stängda gränserna vara kontraproduktiva genom att arbetstillfällena försvinner (företagen förlägger sin produktion till låglöneländer) när man höjer lönerna över de nivåer som skulle gälla med tillåten arbetskraftsinvandring. Det som var tänkt att hålla uppe medlemmarnas löner leder i stället till ökad arbetslöshet.

Fackföreningsrörelsen på irrvägar

Det vore felaktigt att betrakta den svenska vänsterns agerande när det gäller ”de sociala turisterna” och Vaxholmskonflikten under våren 2004 som isolerade företeelser. Det handlar nämligen om att värna nationen och den nationella självständigheten mot globaliseringen genom att slå vakt om den svenska arbetskraften och reglera arbetsmarknaden för utländsk konkurrens. I någon mening är detta uttryck för en föreställning om att demokratin som sådan förutsätter en nationell gemenskap. De delar av den svenska vänstern som vänder sig mot EU, mot utlandsägarande i svenska företag och att företag förlägger produktion utomlands är det tydligaste exemplet på detta. Politiskt manifesteras det genom att man för en politik som blir oförenlig med en mer rörlig arbetskraft.

Nu blev det inga övergångsregler. Socialdemokraterna förlorade voteringen i riksdagen. Tre månader efter östutvidgningen visade Riksförsäkringsverkets granskning av följderna för välfärdssystemen att kostnaderna för ”sociala turister” varit obefintliga, alltså arbetstagare med barn och familj som krävt ersättning från det offentliga. Det räckte dock inte för att den socialdemokratiska regeringen skulle släppa frågan. I stället meddelade Socialdepartementet att man avsåg att fortsätta undersöka om människor från de nya EU-länderna utnyttjar svenska välfärdssystem.³⁴ Det kom inga sociala turister, i stället kom människor som ville göra rätt för sig. Endast 1 (!) procent av försäkringskassans utbetalningar till familjeförmåner, vilket motsvarar 900 000 kronor, har betalats ut till barnfamiljer som är knutna till de nya EU-medlemmarna.³⁵

Vägval invandring

Fackföreningsrörelsen kan lämna den inslagna vägen. Invandringen kan ses som en tillgång i stället för ett hot. Vi kan dra lärdom av andra – i Italien och Norge väljer fackföreningar att ge illegala arbetare en tillflyktsort så att de kan få sina fackliga rättigheter tillgodosedda. Men i Sverige behöver de illegala invandrarna skydd från ombudsmännen. På vilket sätt ombudsmännen skiljer sig från gränspolisen förblir oklart för dem. ”Vägval invandring” innebär att fackförbund måste hitta en ny roll som andas öppenhet och inte bara tillgodoser kortsiktiga intressen.

Det gränslösa Europa innebär fantastiska möjligheter. Ökande konkurrens och specialisering. Tillvaratagande av kompetens hos människor från andra länder. Kulturell mångfald. Listan kan göras lång. Men det kräver handlingskraft och att vi möter utvecklingen, annars kommer förändringens vindar bakifrån och skapar kaos – som med den utländska arbetskraften i Skåne.

Det kommer att råda konkurrens om den utländska arbetskraften i framtiden. Den demografiska obalansen i Sverige har sin motsvarighet i länder som Tyskland, Italien och Spanien, som står inför ännu större utmaningar än vi. I den konkurrensen står sig svenska löner dåligt – vi kan inte räkna med att den utländska arbetskraften kommer hit utan att vi aktivt tar initiativ till det. Därför är det önskvärt och nödvändigt att vi ligger i framkant i den europeiska integrationsprocessen och vinner konkurrensfördelar genom att tidigt öppna för arbetskraftsinvandring. På så sätt skulle Sverige kunna dra fördel av tidigare erfarenheter av arbetskraftsinvandring och av att våra regler (till exempel skatter och regler för företagande) är bättre anpassade till att möta de utmaningar som arbetskraftsinvandringen är förknippad med. Genom att välkomna människor hit kan vi, till skillnad från övriga Europa, framstå som ett land där invandring ses som något välkommet. Det står i klar kontrast till de signaler Göran Persson sände när han talade om social turism och utmålade invandrare som bidragstörstande besatar, eller de signaler Byggnadsarbetareförbundet ger när man kontrollerar pass och arbetstillstånd.

Vi bör omedelbart eliminera de hinder som finns för medborgare utanför EU att komma till Sverige. Det är orimligt att i praktiken ha stängda gränser när välfärdsstaten står inför så kraftiga utmaningar. Dagens problem är inte att lagen är för generös och därmed möjliggör lönedumpning, utan tvärtom att gränserna är stängda.

Ett annat problem rör möjligheten att få invandrarna att stanna och att avdramatisera arbetskraftsinvandringen. Det finns goda exempel. Läkarförbundet har under systematiska former sökt upp de läkare som kommit hit, utsett mentorer och på så sätt underlättat deras inträde på arbetsmarknaden.³⁶ Det är ett lysande exempel på hur fackförbund kan avdramatisera invandringen.

Till sist

Fackföreningsrörelsen är inte vad den en gång var. Deras agerande inför EU:s utvidgning österut i maj 2004 och mot en ökad arbetskraftsinvandring visar att man allt mer slår vakt om kortsiktiga intressen bland sina medlemmar framför långsiktiga krav på ökad invandring, trots att det också för fackföreningar finns rationella skäl till att bejaka en arbetskraftsinvandring. För att uppnå detta tar man till retoriska förvrängningar som inte genomskådas av makthavare utan blir beslutsgrundande.

Det går att dra lärdom av utvecklingen på den svenska arbetsmarknaden i allmänhet och av det "skånska exemplet" i synnerhet. Vi lever i en tid när principer om fri rörlighet, eller förnuftsargument om behovet av fler människor i arbete, hamnar i bakvattnet hos de politiska beslutsfattarna. Bakom ord om en "rättvis globalisering som kommer alla länder, folk och samhällsgrupper till del" döljer sig den korporativistiska staten Sverige, där LO och socialdemokraterna tillsammans bestämmer vilka grupper i samhället som ska gynnas framför andra. Det gemensamma agerandet i frågan om arbetskraftsinvandring är ett tydligt exempel på detta. Som liberal tror jag inte på ett samhälle där vissa gruppers intressen sätts framför andra, utan på en tid när förnuft och principer får råda. En sådan tid känns mycket avlägsen.

Referenser

Arbetaren, nr 6, 2004, ”Vi och ’dom’ – Byggnads livsluft?” Intervju med Monica Swärd.

Arbetsmarknadsstyrelsen (2002), ”Arbetsgivarundersökning juni 2002”.

Byggnads i Skåne, ”Kartläggning av förekomsten av utländsk arbetskraft i Skåne”. Februari 2004, se <www.byggnads.se>.

Byggnads reder ut, april 2003. Nyhetsbrev från Byggnads utredningsenhet, se <www.byggnads.se>.

Diskrimineringsombudsmannen, ”Skrivelse 27 februari 2003”.

Försäkringskassan, ”Ingen omfattande export av svensk socialförsäkring”. Pressmeddelande 21 mars 2005.

”Gomorrön Sverige” 5 juli 2005. Stockholm: Sveriges Television.

Helsingborgs Dagblad (2003), Debattinlägg av Tord Persson & Ingemar Kvistenberg. 4 augusti.

Landstingsförbundet (2000), ”Kan hela Sverige leva? : en ny befolkningsprognos”. Pressinbjudan.

LO (2002), ”Ja till arbetskraftsinvandring, nej till gästarbetarsystem”. Pressmeddelande 14 juni.

Lundgren, Håkan (2001), *Arbetsgivarens dilemma*. Stockholm: Ekerlids Förlag.

Lundh, Christer & Ohlsson, R (1999), *Från arbetskraftsimport till flyktinginvandring*. Stockholm: SNS Förlag.

Lundh, Christer (2002a), *Spelets regler : institutioner och lönebildning på den svenska arbetsmarknaden 1850–2000*. Stockholm: SNS Förlag.

Lundh, Christer m fl (2002b), *Arbete? Var god dröj! : invandrare i välfärdssamhället*. Stockholm: SNS Förlag.

Medbestämmandelagen 1976:580, §26.

Nycander, Svante (2003), ”Liberaler och fackföreningar”. *Arbetarhistoria* 2003 nr 4.

Persson, Kristina (2004), ”Kvinnor, tillväxt och välfärd : en ekvation som måste gå ihop”. Tal på internationella Kvinnodagen 8 mars 2004.

Rauhut, Daniel (2003), *Arbetskraftsbrist och arbetskraftsinvandring : hot eller möjlighet för ekonomisk tillväxt?* Stockholm: Institutet för tillväxtpolitiska studier (ITPS) (Rapport 2002:010).

Regeringens proposition 2002/03:122, "Gemensamt ansvar : svensk politik för global utveckling".

SCB 2002:6, *Arbetskraftsinvandring : en lösning på försörjningsbördan?* Stockholm: Statistiska centralbyrån (Demografiska rapporter).

Scott, Kirk (1999), *The immigrant experience : changing employment and income patterns in Sweden 1970-93*. Lund: Lund University Press.

SIF-tidningen 7 oktober 2003, "LO vill ha ökad invandring av arbetskraft".

Socialdepartementet (2004), "Uppdrag till Riksförsäkringsverket". Pressmeddelande 27 augusti.

SOU 2002: 116, *EU:s utvidgning och arbetskraftens rörlighet*. Stockholm: Fritzes förlag.

Sydsvenska Dagbladet (2003a), "Facken tar krafttag mot billig arbetskraft från öst". 30 september.

Sydsvenska Dagbladet (2003b), "Myndigheterna hindrade lagligt arbete". 25 juni.

Sydsvenska Dagbladet (2003c), "Hårda skånska LO-krav för fri arbetskraftsinvandring". 18 oktober.

Sydsvenska Dagbladet (2003d), "S-strid om illegal arbetskraft". 20 november.

Sydsvenska Dagbladet (2004a), "1 200 utländska illegala byggnadsarbetare i Skåne". 9 februari.

Sydsvenska Dagbladet (2004b), "Byggnads varnar för östfirmor". 27 juli.

Sydsvenska Dagbladet (2004c), "Arton sägs upp efter tvist med facket". 9 december.

Sydsvenska Dagbladet (2004d), "Facket tjänar 600 miljoner på bygglöner". 10 december.

Sydsvenska Dagbladet (2005a), "Byggare tar strid med Byggnads". 8 april.

Sydsvenska Dagbladet (2005b), "Byggjobbare från Polen till Citytunneln". 25 augusti.

Wetterberg, G (2004), *Arbetet : välfärdens grundval*. Stockholm: SNS förlag.

<www.byggnads.se>, "Byggnads reder ut", nyhetsbrev från Byggnadsarbetareförbundet april 2003.

<www.socialdemokraterna.se>, Socialdemokratiska Arbetarepartiets hemsida.

Noter

1. Med detta inte sagt att inte arbetskraftsinvandrare återvänder till ursprungslandet. Historiskt sett har så varit fallet. Stora delar av arbetskraftsinvandrarerna under 1950- och 60-talet återvände under 1980-talet till sina ursprungsländer.
2. EU:s fria rörlighet innebär att den som är medborgare i ett EU-land ska kunna ta anställning och bosätta sig fritt inom EU. Den arbetstagare som tar anställning i annat EU-land ska behandlas likvärdigt med det landets medborgare, d v s betala skatt i värdlandet och erhålla samma rätt till sociala förmåner. För boende utanför EU gäller krav på arbetstillstånd. I samband med EU:s östutvidgning införde flera länder i Europa övergångsregler, som gör att den fria rörligheten begränsas på olika sätt.
3. Under perioden 1984–1992 rörde det sig omkring 200 personer/år som fick uppehållstillstånd av arbetsmarknadsskäl. Sedan EU-inträdet har det förekommit en ökning. I dag invandrar omkring 5 000 (2 000 från de nordiska länderna) personer/år av arbetskraftsinvandrare. För fördjupning, se SCB (2002:6).
4. Det är rimligt att anta att arbetskraftsinvandrare söker sig till nya länder för att deras kompetens ger högre avkastning i mottagarlandet.
5. Landstingsförbundet (2000).
6. Persson, vice riksbankschef (2004).
7. Ett bidrag på temat är Lundh (2002a).
8. Nils Elvander är professor emeritus i statskunskap och arbetsmarknadsrelationer vid Uppsala universitet. Citerad i Nycander (2003), sid 29.
9. Ibid, sid 20.
10. LO uppmanade förbunden att hävda en ”mer restriktiv politik vad det gällde att tillstyrka arbetstillstånd för icke-nordisk arbetskraft”. Lundh & Ohlsson (1999), sid 84.
11. http://info.worldbank.org/etools/docs/library/203731/Diasporas_%20Nov9_05.pdf
12. SOU 2002:116.
13. Scott (1999); Lundh (2002b).
14. Arbetsmarknadsstyrelsens (AMS) arbetsgivarundersökning från juni 2002, som är riktad till privata såväl som offentliga arbetsgivare i Sverige, visar att mer än 20 procent av arbetsgivarna inte fått tillräckligt med arbetssökande till utannonserade platser i vissa sektorer.
15. Arbetskraften ska i första hand ges till arbetslösa i landet och EU-medborgare. Arbetskraftsinvandring blir aktuellt endast om arbetskraftsbehovet inte kan tillgodoses bland dessa. SOU 2002:116, s.94
16. Rauhut (2003), s 56. År 2002 fanns det ett krav på att lönen skulle uppgå till 13 000 kr/månad.

17. ”Kollektivavtal som har slutits av arbetsgivar- eller arbetstagarorganisation binder inom sitt tillämpningsområde även medlem i organisationen. Detta gäller oavsett om medlemmen har trätt in i organisationen före eller efter avtalets tillkomst, dock ej i den mån han redan är bunden av annat kollektivavtal. Utträder medlem ur organisation som har slutit kollektivavtal, upphör han ej därmed att vara bunden av avtalet.” 1976:580 (MBL); 26§.

18. SOU 2002:116.

19. *Sydsvenska Dagbladet* (2003 a).

20. *Sydsvenska Dagbladet* (2004 a).

21. Kritiken framfördes i en skrivelse den 27 februari 2003.

22. Utdrag ur *Sydsvenska Dagbladet* (2004 b).

23. *Sydsvenska Dagbladet* (2004 b).

24. *Sydsvenska Dagbladet* (2005 b).

25. Detta såg vi också i den uppmärksammade Vaxholmskonflikten; konflikten handlade inte om kollektivavtalstecknande i sig, utan om att lönen enligt Byggnads skulle sättas till den genomsnittliga lönen för en byggnadsarbetare i Stockholm och enligt företaget till miniminivån i avtalet. Byggnads krävde denna lönenivå som en förutsättning för avtal.

26. Till skillnad från andra fackförbund tar Byggnads ut granskningsavgiften från arbetsgivaren. Medlemmen betalar en avgift och företaget en annan, vilket innebär att byggnads tar ut en avgift på närmare 800 kr när andra förbund tar 400 kr. *Sydsvenska Dagbladet* (2004 d).

27. *Sydsvenska Dagbladet* (2004 c).

28. *Arbetaren* (6/04).

29. Kampanjen motiverades utifrån relevanta problem med lönedumpning och oklara anställningsförhållanden bland utländska byggnadsarbetare som förmedlas av skulvfanföretag.

30. Trafficking är ett uttryck för kvinnlig slavhandel. För utländsk arbetskraft handlar en vistelse i Sverige om en möjlighet att förverkliga livsmål och öka sina inkomster, inte en exploatering som är fallet med de kvinnor som tvingas prostituera sig som en del av handeln med människor.

31. Domstol har slagit fast att arbetsrelationen mellan bulvfanföretaget och egenföretagaren alltför mycket liknar ett anställningsförhållande mellan arbetsgivare och arbetstagar. Därav min kritiska hållning till bulvfanföretagen.

32. *Sydsvenska Dagbladet* (2003d).

33. Uttalandet innebar att Göran Persson bytte fot. I oktober 2003 betonade han att ”det är inte någon skillnad mellan polacker och portugiser – precis som det inte kom strömmar av portugiser till Västeuropa när Portugal kom med i EU behöver vi inte oroa oss i framtiden”.

34. Socialdepartementet (2004). ”I uppdraget ingår att titta på om de nuvarande reglerna kan innebära risk för överutnyttjande.”

35. Försäkringskassan (2005), Pressmeddelande i samband med presentation av resultaten i rapporten "Försäkringskassan analyserar, 2005:3".

36. Wetterberg (2004).

37. www.socialdemokraterna.se